Opatství Saint Gallen

1 Začátky kláštera

Začátky kláštera St. Gallen (Sv. Havel) jsou spojeny s osobou irského mnicha Gallena, který roku 610 přišel do údolí Steinachu s mnichem Kolumbanem. Kolumbanus pokračoval v cestě, ale Gallen onemocněl a musel zůstat na místě.

O dva roky později, v r. 612, založil Gallen v Arbovském lese poustevnu a záhy kolem sebe soustředil skupinu mladých mužů, kteří jej byli připraveni následovat. Z této poustevny postupně vznikl klášter a opatství.

Nejstarší životopisy mnicha Gallena pocházejí z doby několika desítek let po jeho smrti.

V roce 719 Otmar, vzdělaný Aleman vychovaný v románském Churu, založil nad Gallenovým hrobem klášter se společným životem, který v roce 747 z popudu Karlomana a Pipina přijal benediktinskou řeholi. Už od samého počátku dokládají zcela unikátně zachovalé listiny a dokumenty donace majetku, v té době samozřejmě téměř výhradně v podobě pozemků.

Velice záhy vypukly spory mezi klášterem a světskou mocí, které vyvrcholily zatčením Otmara, jeho uvězněním a posléze vypuzením ze země. Mnich Otmar zemřel ve vyhnanství na rýnském ostrově Werdu 16. listopadu 759.

Poměrně rychle vznikly spory s Kostnicí, pod jejíž pravomoc, konkrétně pod pravomoc kostnického biskupa, klášter spadal. Příčinou vzniku sporů byl majetek. Z důvodu rozsáhlé vlny donací totiž nastala situace, kdy podřízený klášter spravoval rozsáhlejší pozemkový majetek než nadřízené biskupství.

Výsledkem těchto sporů bylo úplné osamostatnění opatství St. Gallen zpod kostnické správy (r. 818) a velký rozkvět kláštera, který vrcholil v IX. a X. století.

Z roku 825 pochází první zachovaný *ideální* plán kláštera. Ten mimo jiné ukazuje i existenci dvou škol, tak zvané školy vnitřní a vnější. Život v nich popisuje dosti podrobně kromě řady zachovaných listin či spisů k sedmero svobodným uměním také rukopis **„Casus Sancti Galli“** od Ekkeharta IV. Na základě těchto písemných památek lze říci, že vnitřní škola se zaměřovala především na výchovu mnichů, zatímco vnější škola si kladla za cíl výchovu šlechtických synů. Školy měly na tehdejší dobu jistě výtečnou úroveň, mezi učiteli figurovaly tak výrazné osobnosti tehdejší intelektuální elity jako například Iso, irský mnich Marcellus, Ratpert, Tuotilo, Gerald, Notker zvaný Němec a jiní. Mezi žáky bychom pak našli třeba biskupa Ulricha z Augsburgu.

2 Školský systém

Způsob výuky byl v klášteře St. Gallen, jako tehdy na všech církevních školách (a je důležité připomenout, že jiné než církevní školy neexistovaly; církev měla absolutní kulturní monopol), založen na opakování antické vzdělanosti, respektive toho, co z ní po pádu Římské říše v Evropě zbylo. K ní se ještě v St. Gallen i jinde připojovaly další raně spisy, např. Cassiodorovy práce ve Vivariu.

Základní či úvodní kurzy, které musel absolvovat každý student, se dělily na dvě skupiny, tak zvané **trivium** a **quadrivium**, které dohromady tvořily sedmero svobodných umění:

trivium – obsahovalo gramatiku, rétoriku a dialektiku. V St. Gallen se dodnes zachovalo mnoho učebnic, podle kterých učitelé přednášeli. Hojně se užívalo **„Etymologií“** Isidora ze Sevilly, které představovaly jakási kompendia veškerého vědění VI. a VII. století.

quadrivium – se skládalo z aritmetiky, geometrie, astronomie a hudby. Představovalo tedy jakýsi obecný kurz přírodních věd. V přednáškách konaných v rámci quadrivia se nejvýrazněji navazovalo na zachované zbytky antické vzdělanosti. Za poznámku stojí skutečnost, že mnich Notker zv. Němec přeložil mnoho pasáží z děl antických autorů do rodné staroněmčiny a stal se mj. zakladatelem staroněmecké vědecké terminologie. Pozoruhodné na první pohled je také skutečnost, že součástí quadrivia byla hudba, která zdánlivě do jinak jednolitě přírodovědeckého zaměření quadrivia příliš nezapadá. Je ale třeba si uvědomit, že hudba se v rámci quadrivia studovala výrazně vědecky, spíše jako obor velmi blízký matematice. Muzikální stránka věci teprve postupně získávala na váze, jak se rozvíjel a zdokonaloval chórový zpěv a postupně vznikal notový zápis. Základy této zdánlivě překvapivé tradice sahají až do období antického Řecka, k Pythagorejcům. Ti, známi svou fascinací čísly, zkoumali hudbu či respektive tóny především z matematického hlediska, a středověk tento jejich pohled přejal. Pod raně středověkým pojmem *hudba* bychom si tedy měli představit spíše matematickou disciplínu zkoumající kmity strun různé délky než muzikální podstatu tónů.

V klášteře St. Gallen však muzikální stránku hudby nepodceňovali. Zachovalo se mnoho rukopisů, včetně spisů obsahujících notový záznam, tak zvanou „neumu“. Postupně vznikal a rozvíjel se částečně vícehlasý zpěv, který hrál významnou roli až do období baroka, tedy prakticky tisíc let.

Astronomie v pojetí středověku, zejména raného a částečně vrcholného středověku, téměř dokonale kopírovala to, co v Evropě zbylo z antické tradice. Práce autorů i opisovačů byla z velké části anonymní, spočívala spíše v komentování klasických autorit či sepisování kompendií a encyklopedií. Vlastních tvůrčích přínosů bylo minimum.

Jen velmi pomalu se do Evropy dostávaly antické poznatky. Antické dědictví v Evropě bylo omezené a spojení s islámským světem, kde se starověká díla zachovala v arabských překladech, neexistovalo. Teprve v X. stol. s křižáckými výpravami a s expanzí arabské říše na Pyrenejský poloostrov se otevírá kulturní spojení křesťanského světa s islámským a antické dědictví se konečně dostává do Evropy. Přesto teprve vrcholný a pozdní středověk přináší nový rozvoj astronomie (Regiomontanus, Koperník)

Medicína – snad trochu paradoxně se jí kladl o něco menší důraz ve výuce než v praxi.

Teologie byla jednoznačně vrcholem všech věd. V rámci mnišského života raného středověku však musíme chápat teologii spíše jako meditaci (*lectio divina*, boží čtení) než jako vědeckou disciplínou. Tou se stává až s nástupem scholastiky (Tomáš Akvinský).

3 Písařství v opatství St. Gallen

Tres digiti scribunt totum corpusque laborat - Tři prsty píší a celé tělo pracuje.

Rčení písařů

V opatství St. Gallen se zachovalo mnoho knih i listin z nejstarší doby. Je pozoruhodné, že v řadě případů existuje vztah mezi osobou opata a tvarem či typem písma. Například

opat	Styl	Písař
biskup Johannes 760 - 782	raná minuskule	Winithar
Gozbert 816 - 837	alemanská minuskule	Wolfcoz
Grimald 841 - 872	střední karolinská m.	
Hartmut 872 - 883	„Hartmutova“ minuskule	Hartmut
biskup Salomon 890 - 919	dekorativní vyvinutá „Hartmutova“ minuskule	

Knihovna na plánu z roku 825 navazuje na chór a tvoří doplněk k sakristii. Je dvoupodlažní. V přízemí je umístěna písařská dílna s písařskými pulpity (*„sedes scribentium“*), v patře jsou uloženy knihy.

Dnes jsou karolinské rukopisy uloženy v barokní knihovně. Mimo ni se ještě nachází klášterní archiv, který zahrnuje i některé irské rukopisy — *„libri scottice scripti“*

4 Irské rukopisy

V IX. století přinesli irští mniši řadu insulárních rukopisů na nichž lze sledovat umění anglosaské knižní malby. Avšak ne všechny rukopisy nutně pocházejí přímo z Irska; některé mohly vzniknout na některé z irských kolonií na kontinentu.

Ze VII. ÷ XII. stol. se na místě zachovalo asi 15 rukopisů. Ač převládají spisy latinské, jsou mezi nimi i řecko – latinské, někde však najdeme i irské glosy (!).

5 Knižní malba

Předzvěstí knižní malby, které dosáhlo v St. Gallen významného přínosu, byla skupina písařů, která se přibližně r. 770 zformovala kolem Winithora, později Wolfcoze. Největší rozkvět knižní malby v St. Gallen pak spadá do IX. a X. století.

Knihy, pod vlivem merovejské tradice, mají zpočátku jen málo ozdob; ty tvoří vlastně jen dost skromné iniciály. Postupně bohatství narůstá, vznikají i perokresby. Ve druhé pol. IX. stol. dosahují formy iniciál velkého bohatství. Dokumentují to rukopisy, které jsou dnes nejenom v St. Gallen, ale i v Ženevě a jinde.

Folchartův žaltář – tento rukopis lze datovat přibližně do let 872 - 883. Datuje se podle toho, že v době jeho vzniku vládl opat Hartmut. Pergamen tohoto rukopisu nebyl, jak bylo tehdy zvykem, ponořen do purpurové lázně, ale plochy pro psaní byly pomalovány náhradním purpurem. Žaltář je proslulý celostránkově nádherně zdobenými dvoustranami.

Zlatý žaltář – z období kol. r. 900. Obsahuje obrazovou řadu, kterou lze rozluštit jen s pomocí cyklického chápání obrazů. Žaltář představuje vrchol knižního umění; za opata Salomona III. (890 - 919).

Evangelium longum –kol. r. 895. Obsahuje veškerá čtení z evangelia pro celý církevní rok.

Ženevský epistolář – X. stol.

Grundisin evangeliář – objednavatelem tohoto díla byla žena jménem Gundis (= Kunegundis = Kunhuta). Kniha obsahuje zlaté a stříbrné iniciály, vyskytují se rostlinné a zvířecí motivy.

Již před rok 900 lze doložit vysokou úroveň perokresby v iluminacích knih o astrologii (Aratovy spisy **„Aratea“**, Prudentiovy **„Psychomachia“**.

- Kol. r. 1000 – **Hartkerův antifonář** zdobený jemnou perokresbou.
- kol. r. 1050 – mniši si pořídili pro bohoslužebné účely řadu krásně iluminovaných graduálů a sakramentářů.

Obzvlášť cenné rukopisy bývaly vkládány do vazeb s deskami z vyřezávané slonoviny. V Staint Gallen jsou rukopisy tohoto typu z VI. ÷ IX. stol. především **„Evangelium longum“**. Pro toto evangelium vytvořil univerzálně vzdělaný mnich Tuotilo světoznámé reliéfy ve slonovině. Pravděpodobně se podílel i na **„Zlatém žaltáři“** (viz. výše).

Dále se nacházejí v St. Gallen i staroněmecké texty. Ty jsou však uloženy v St. Gallen až sekundárně.

Staroněmčinu je třeba chápat v souvislosti s latinou – viz. například Notkerovy překlady z latiny do staroněmčiny.

6 Vlastní tvůrčí práce mnichů v St. Gallen

V St. Gallen nevznikaly jenom opisy, ale také původní díla. Pro liturgické účely měla význam především díla **básnická**: stropy, hymny a sekvence.

- Ratpert – proslul především jako autor hymnů
- Tuotilo – tropy
- Noker Balbulus – sekvence

Četné doklady lze ovšem jenom těžko řadit do jednoho žánru, např. Ekkehart IV. napsal **„Liber benedictinum“** jenom jako stylistické cvičení.

Oblíbené byly i hagiografie, především životy sv. Havla a Otmara (zde je zjištěn i podíl mnichů z Reichenau) a především příběhy z kláštera od počátků až do konce středověku – to jsou právě ty již výše zmiňované **„Casus Sancti Galli“**, na nichž se mj. podíleli Ratpert, Ekkehart IV., Konrád z Pfäfers, poté řada anonymních autorů a posléze Christian Kuchimaistr.

Překlady žaltáře i pozdně antických autorů (Boethius **„De consolatione Philosophiae“**, Martianus Capella **„De nuptiis Philologiae et Mercurii“**, Boethiem do lat. přeložený Aristoteles **„Categoriae“**, **„De interpretatione“**) do němčiny sloužily k tomu, aby studenti měli snazší přístup k původně latinským textům. Těmito překlady také Notker založil staroněmecký vědecký jazyk.

7 Novější dějiny kláštera

V období vrcholného a pozdního středověku zaznamenal klášter St. Gallen úpadek. Změnily se náboženské, politické i ekonomické vztahy.

Nový rozkvět zaznamenal klášter za opata Ulricha Rösche (zastával opatskou funkci v letech 1463 - 1491, předtím v letech 1457 - 1463 zastával v opatství funkci správce, neboť úřad opata nebyl obsazen). Pocházel z měšťanského rodu, vynikal politickými i organizačními schopnostmi. Dokázal vytvořit novou hospodářskou strukturu kláštera.

Mezi Bodamským jezerem a Willem založil klášterní stát a stal se de facto knížetem-opatem. V roce 1468 získal hrabství Toggenburg. Zajistil pro opatství politická práva a upevnil klášterní stát natolik, že dokázal přežít i zmatečnou situaci v období reformace.

V roce 1451 jeho klášterní stát vstoupil k Spolku a stal se co do počtu obyvatel jeho nejsilnějším členem. Získal císařská privilegia a papežské buly potvrzující jeho práva.

V XV. stol. se osamostatnilo město St. Gallen od kláštera.

Za druhého nástupce Franze Gaisberga, který se snažil pokračovat v Ulrichově díle, vznikla v klášteře řada bohatě iluminovaných zpěvníků. Autoři např. Nicholaus Bertschi z Rorschachu, Kaspar Hertli z Lindau;

Další nástupci věnovali pozornost bohoslužební hudbě. Z této doby pocházejí např. varhanní rukopisy jistého Fridolína Sichera.

Po reformaci došlo v XVII. až XVIII. stol. k novému rozkvětu a znovuvybudování kláštera v barokním slohu, takže v současné době lze na původní vzhled opatství usuzovat jedině z archeologických vykopávek.

Ve středu pozornosti se drží teologie. Dochází ke vzniku vlastní teologické publikace **„Cursus Theologius Sangallensis“**.

Významný je přínos milánského patricijského syna Cölestina Sfondrattiho (salzburský profesor). Věnoval se teologickému bádání o otázce neposkvrněného početí, vyrovnánal se s galikanismem.

Opět se drží v centru pozornosti i studium vlastní klášterní minulosti.

1798 - konec Spolku znamená i konec kláštera, ačkoliv ten je formálně zrušen až v r. 1805. Velká rada v St. Gallenu zasedala pod patronací Napoleona Bonaparta a dne 8. 5. 1805 rozhodla o zrušení kláštera v St. Gallen.

8 Seznam opatů kláštera v St. Gallenu

Otmar	719 - 759
Johannes	759/760 - 782
Ratpert	782
Waldo	782 - 784
Werdo	784 - 812
Wolfleoz	812 - 816
Gozbert	816 - 837
Bernwig	837 - 840/841
Engilbert	840/841
Grimald	841 - 872
Hartmut	872 - 883
Bernhard	883 - 890
Salomon	890 - 919
Hartmann	922 - 925
Engilbert	925 - 933
Thieto	933 - 942
Craloh	942 - 958
Anno	953 - 954
Purchart	958 - 971
Notker	971 - 975
Immo	976 - 984
Ulrich I.	984 - 990
Kerhard	990 - 1001
Purchard II.	1001 - 1022
Thietpold	1022 - 1034
Nortpert	1034 - 1072
Ulrich II.	1072 - 1076
Ulrich z Eppensteinu	1077 - 1121
Lutold	1077 - cca 1083
Werinhar	1083 - 1086
Manegold z Mammernu	1121 - 1122
Heinrich z Twielu	1121 - 1122
Werinher	1133 - 1167
Ulrich z Tegerfeldu	1167 - 1199
Ulrich z Veringeru	1199 - 1200
Heinrich z Klingenu	1200 - 1204
Ulrich ze Saxu	1204 - 1220
Rudolf z Güttingenu	1220 - 1226

Konrád z Bussnagu	1226 - 1239
Walter z Trauchburgu	1239 - 1244
Berchtold z Falkensteinu	1244 - 1272
Ulrich z Güttingenu	1272 - 1277
Heinrich z Wartenbergu	1272 - 1274
Rumo z Ramsteinu	1274 - 1277
——— " ———	1277 - 1281
Wilhelm z Motfortu	1281 - 1301
Konrád z Gundelfingenu	1288 - 1291
Heinrich z Ramsteinu	1301 - 1318
Hiltbold z Wersteinu	1318 - 1329
Rudolf z Montfortu[1]	1330 - 1333
Hermann z Bonstettenu	1333 - 1360
Georg z Wildensteinu	1360 - 1379
Kuno z Stofelnu	1379 - 1411
Heinrich z Gundelfindenu	1411 - 1418
Konrad z Pegau	1418 - 1419
Heinrich z Mansdorfu	1419 - 1426
Eglolf Blarer	1426 - 1442
Kaspar z Breitenlandenburgu	1442 - 1457[2]
Ulrich Rösch	1457 - 1463[3]
—— " ——	1463 - 1491
Gotthard Giel z Glattburgu	1491 - 1504
Franz Geisberg	1504 - 1529
Killian Germann	1529 - 1530
Diethelm Blarer z Wartensee	1530 - 1564
Otmar Kunz	1564 - 1577
Joachim Opser	1577 - 1594
Bernhard Müller	1594 - 1630
Pius Reher	1630 - 1654
Gallus Alt	1654 - 1687
Cölestin Sfondratti	1687 - 1696
Leodegar Bürgisser	1696 - 1717
Joseph von Rudolphi	1717 - 1740
Cölestin Gugger z Standachu	1740 - 1767
Beda Angehen	1767 - 1796
Pankraz Vorster	1796 - 1805[4]

Seznam vysvětlivek k tabulce opatů v klášteře St. Gallen

italikou jsou označeni protiopati

1 Rudolf z Montfortu pouze jako správce

2 Zemřel 1463

3 V letech 1457 - 1463 pouze jako správce, úřad opata nebyl obsazen.

4 Zemřel 1829

9 Některá důležitá data z dějin kláštera St. Gallen

612	Mnich Gallen (Havel) buduje poustevnu
719	Alemanský kněz Otmar zakládá klášter
747	Na podnět králů Karlomana a Pipina se zavádí benediktinská řehole
759	Otmar umírá ve vyhnanství, klášter podléhá jako pozemkové vlastnictví biskupu kostnickému
818	císař Ludvík Pobožný uděluje imunitní privilegium a zřizuje tak samostatné říšské opatství
833	Ludvík Němec potvrzuje imunitu kláštera a svobodu volby opata
830 - 837	opat Grimald buduje klášter
841 - 872	opat ze St. Gallen je kancléřem a arcikaplanem Ludvíka Němce, za opata Harmuta dochází k rozkvětu kláštera
854	Ludvík Němec ruší závazky kláštera vůči Kostnici
883	Karel III. navštěvuje a obdarovává klášter
911	císař Konrád I. navštěvje klášter a je přijat do modlitebního společenství
926	vpád Uhrů, zabití jeptišky Wiborady
937	požár kláštera i přilehlé osady
964 - 966	visitační komise zavádí otonskou reformu, opat Kerbodo z kláštera Lorch vydává statuta
972	Ota Veliký s manželkou Adelheidou, synem Otou II. a snachou Theophanou navštěvují klášter
971 - 975	opat Notker dostavuje hradby. Klášter tím získává městský ráz
1076	umírá opat Ulrich, konec éry rozkvětu

1077 - 1121	klášter se stává opěrným bodem císařů v politickém boji o investituru
1209	Ota IV. k sobě připoutává opatství
1226 - 1234	konflikt kláštera s hrabětem Diethelmem III. z Toggenburgu o vlastnictví Willu, spor končí ve prospěch kláštera
1247	opat Berchtold, který přeběhl k papeži, získává od papeže Innocence IV. pontifikálie: mitru, prsten a opánky
1291	opat Wilhelm dává městu zástavu a různá privilegia
1314	rozsáhlý požár kláštera i města
1354	císař Karel IV. navštěvuje klášter a odváží si ostatky sv. Otmara do Čech
1418	rozsáhlý požár kláštera i města
1429	uzavřen kostnický mír. Ukončení konfliktu mezi klášterem a Appenzell, klášter se vzdává mnoha práv v prostoru Appenzell
1439	přicházejí mniši z Kastlu místo protestantských bursfeldských otců
1451	opatství se stává připojeným členem Spolku spolu s městy Zürichem, Luzernem, Schwyzem a Glaruzem
1468	klášter získává hrabství Toggenburg
1527 - 1532	v období reformace sídlí opat ve Willu, Rorschachu a na zámku Wolfurstu u Bregenzu
17. - 18. st.	období barokní výstavby a druhá vlna rozkvětu kláštera
1798	konec spolku, konec opatství
1805	formální konec opatství: z rozhodnutí Velké rady města St. Gallen, která zasedala pod patronací Napoleona Bonaparta, ukončila dne 8. 5. existenci opatství St. Gallen